

Høyesterett - Kjennelse.

INSTANS: Høyesterett - Kjennelse.

DATO: 1992-12-17

PUBLISERT: Rt-1992-1618 (552-92)

STIKKORD: Sivilprosess. Rettslig interesse. Miljøvern.

SAMMENDRAG: To private organisasjoner hadde rettslig interesse i å reise søksmål etter forurensningsloven av 13. mars 1981 nr. 6, §58, tredje ledd, mot to industribedrifter for å forfølge allmennhetens erstatningskrav for ikke tillatt forurensning av vannmiljø i kystfarvann, jfr. tvistemålsloven §54. Kjæremål behandlet av Høyesterett med hjemmel i høyesterettsloven av 25. juni 1926 nr. 2, §6.

Henvisninger: lov-1915-08-13-6-§54 (Tvml §54), lov-1926-06-25-2-§6 (Plenumslov §6). lov-1981-03-13-6-§58 (Forurensningslov §58).

SAKSGANG: Eidsivating lagmannsrett LE-1991-2394 K og LE-1991-2395 K - Høyesterett HR-1992-00139 A, kjæremålssak jnr 92-00065.

PARTER: 1. Framtiden i våre hender 2. Naturskyddsföreningen i Strømstad (Advokat Øivind Østberg - til prøve) mot 1. Saugbrugsforeningen A/S (Advokat Cato Schiøtz) 2. Borregaard Industries Ltd (Advokat Erik Samuelsen).

FORFATTER: Halvorsen, Schei, Lund, Gjølstad og Smith.

Henvisninger i teksten: lov-1915-08-13-6-§172 (Tvml §172), lov-1915-08-13-6-§180 (Tvml §180), lov-1915-08-13-6-§277 (Tvml §277), lov-1915-08-13-6-§300 (Tvml §300), lov-1915-08-13-6-§366 (Tvml §366), lov-1915-08-13-6-§367 (Tvml §367), lov-1915-08-13-6-§404 (Tvml §404), lov-1915-08-13-6-§53 (Tvml §53), lov-1926-06-25-2-§7 (Plenumslov §7), lov-1976-04-09-21-§1 (Lov om nordisk miljøvernkonvensjon §1), lov-1981-03-13-6-§18 (Forurensningslov §18), lov-1981-03-13-6-§54 (Forurensningslov §54), lov-1981-03-13-6-§57 (Forurensningslov §57), lov-1981-03-13-6-§81 (Forurensningslov §81)

Dommer Halvorsen: Saken gjelder spørsmål om to private organisasjoner har rettslig interesse i å reise søksmål etter forurensningsloven §58 tredje ledd mot to industribedrifter for å forfølge allmennhetens erstatningskrav for ikketillatt forurensning av vannmiljø i kystfarvann. Det dreier seg om et videre kjæremål som i medhold av høyesterettsloven §6, er henvist til muntlig behandling i Høyesterett.

Organisasjonene Framtiden i våre hender (heretter også omtalt som FIVH) og Naturskyddsföreningen i Strømstad, Sverige, uttok 30 mai 1990 forliksklager mot henholdsvis Saugbrugsforeningen A/S ved Halden forliksråd og Borregaard Industries Ltd ved Sarpsborg forliksråd. Sakene var angitt å gjelde:

"Fastsettelsessøksmål - krav om erkjennelse av erstatningsansvar for forurensningsskader". I forliksklagen mot Saugbrugsforeningen var det nedlagt slik påstand:

1. Innklagede er ansvarlig for å betale erstatning for skader på friluftsområder, verditap på eiendommer og tap for yrkesfiskere som følge av forurensninger fra selskapets bedrift i Halden.
2. Klagerne tilkjennes saksomkostninger."

Påstanden i forliksklagen mot Borregaard hadde et tilsvarende innhold.

Forliksklagene er begrunnet med at utslipp fra de to bedriftene har påført vannmiljøet både på norsk og svensk side av grensen store skader. Det hevdes at forurensningen har pågått gjennom mange år, uten at

Side 1619

bedriftene har vært villige til å anvende nødvendige ressurser til rensetiltak. Videre pretenderes at forurensningene er ulovlige, idet det dels dreier seg om utslipp utover konsesjonsgrensene, dels

utslipp som har ført til skader som er blitt vesentlig større eller anderledes enn ventet da utslippstillatelsene ble gitt, og endelig at skadene og ulempene kunne ha vært redusert uten urimelige omkostninger for bedriftene, jf §7 tredje ledd jf annet ledd sammenholdt med §18 første ledd nr 1 og 2 i forurensningsloven av 13 mars 1981 nr 6.

Begge forliksråd avsa avvisningskjennelse med den begrunnelse at klagerne ikke hadde rettslig interesse etter tvistemålsloven §54.

De to organisasjonene påkjærte kjennelsene til henholdsvis Halden byrett og Sarpsborg byrett for såvidt gjaldt avvisningen av kravet om erstatning for skader på friluftsområder som følge av forurensninger fra bedriftene. Forliksrådenes kjennelser ble stadfestet. Halden byrett avgjorde saken ved kjennelse av 19 november 1990 med den begrunnelse at påstanden etter en totalvurdering: "er så vidtrekkende og lite konkret, at rettslig interesse ikke kan sies å foreligge". Sarpsborg byrett avsa kjennelse 20 november 1990 med en begrunnelse som munnet ut i at de to organisasjonene ikke i forhold til forurensningsloven §58 hadde den nødvendige rettslige interesse, idet de ikke kunne anses som naturlige representanter for dem som eventuelt ble berørt av forurensninger forårsaket av Borregaard.

Begge kjennelser ble påkjært til Eidsivating lagmannsrett, som etter å ha forenet sakene til felles behandling og avgjørelse, i kjennelse av 23 april 1991 opphevet byrettenes og forliksrådenes avgjørelser og hjemviste sakene til fortsatt behandling ved de to forliksråd. Lagmannsretten fant at begge organisasjoner hadde rettslig interesse etter forurensningsloven §58 i å håndheve de aktuelle allemannsrettene gjennom rettsapparatet og bemerket at loven må forstås slik at en eventuell erstatning for skader på svensk område må tilfalle vedkommende svenske forurensningsmyndighet.

Saugbrugsforeningen A/S og Borregaard Industries Ltd. påkjærte kjennelsen til Høyesteretts kjæremålsutvalg som 20 september 1991 avsa kjennelse med slik slutning:

"Lagmannsrettens kjennelse oppheves.

Avgjørelsen av spørsmålet om saksomkostninger utsettes til den dom eller kjennelse som avslutter saken."

Kjæremålsutvalget som ved denne behandling, etter tvistemålsloven §404 nr 2 og 3, bare hadde kompetanse til å prøve lagmannsrettens saksbehandling og lovtolking, opphevet lagmannsrettens kjennelse på grunn av mangelfulle kjennelsesgrunner. Utvalget uttalte blant annet:

"Etter §58 tredje ledd kan krav etter første ledd, foruten av vedkommende forurensningsmyndighet, gjøres gjeldende av en privat organisasjon eller sammenslutning "med rettslig interesse i saken". Bestemmelsen må forstås slik at den rettslige interesse må være knyttet til sakens gjenstand, slik denne er angitt i §58 første ledd. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning har lagmannsretten ikke i tilstrekkelig grad relatert sin drøftelse av spørsmålet om saksøkernes rettslige interesse til det som således kan være gjenstand for erstatning etter §58 første

Side 1620

ledd, og utvalget kan ikke ut fra lagmannsrettens premisser se om det er bygget på en riktig lovtolking. Utvalget finner derfor at lagmannsrettens kjennelse må oppheves.

Under sin drøftelse av om Naturskyddsföreningen har tilstrekkelig rettslig interesse, har lagmannsretten funnet at loven må forstås slik at eventuell erstatning for skader på svensk område i tilfelle må tilfalle svensk forurensningsmyndighet. Kjæremålsutvalget finner grunn til å peke på at lagmannsretten ikke i denne forbindelse har drøftet betydningen av at det i lovens §81 er angitt hvem som er forurensningsmyndighet."

Etter at partene hadde supplert sine anførsler i kjæremålssaken i ett prosesskrift hver, avsa Eidsivating lagmannsrett 13 desember 1991 kjennelse med slik slutning:

"Sak anlagt av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Saugbrugsforeningen A/S for Halden forliksråd avvises.

Sak anlagt av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Borregaard Industries Ltd. for Sarpsborg forliksråd avvises.

Partene bærer i hver sak sine egne omkostninger for alle instanser."

Lagmannsretten fant at organisasjonenes "interessesfære ligger såvidt langt fra de interesser som er gitt et visst vern i forurensningsloven §58 første ledd, at bevegelsen Framtiden i våre hender ikke kan anses for å ha rettslig interesse i det anlagte søksmål." For Naturskyddsföreningens vedkommende tilføyde lagmannsretten at en eventuell erstatning etter §58 første ledd skal tilfalle norsk forurensningsmyndighet, jf §58 fjerde ledd sammenholdt med §81, og bemerket blant annet at "bestemmelsen om hvem en erstatning tilfaller, er med til å fjerne Naturskyddsföreningen i Strømstad fra den krets av sammenslutninger som det var nærliggende kunne reise sak etter §58 første ledd."

Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad påkjærte kjennelsen til Høyesteretts kjæremålsutvalg på grunn av feil rettsanvendelse og feil bevisbedømmelse.

Kjæremålsutvalget besluttet 9 april 1992 at saken i sin helhet skulle avgjøres av Høyesterett, og justitiarius bestemte at partsforhandling skulle finne sted etter reglene for ankesaker, jf høyesterettsloven av 25 juni 1926 nr 2 §6 annet ledd.

Til bruk for Høyesterett er det ved bevisopptak gitt vitneforklaring av formannen i Oslofjordens friluftsråd. Vitnet er nytt for Høyesterett. Det er fremlagt endel nye dokumenter, i det vesentligste til belysning av de to organisasjonenes virksomhet.

Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad har sammenfatningsvis gjort gjeldende:

Det sentrale ved forurensningsloven §58 er at den innfører erstatningsrettslig vern for alminnelig friluftsliv, som bruk av naturen for rekreasjon, naturopplevelse, turgåing, bading, båtliv og andre allemannsretter utenfor næring som således er av ikke-økonomisk karakter. I dette ligger at det er samfunnet i sin helhet som er interessert. Gjenopprettingserstatning til allmennheten for ikke-tillatt forurensning tilfaller allmennheten ved at erstatning skal betales til den offentlige forurensningsmyndighet som bestemmer hvordan beløpet skal anvendes. For å effektivisere

Side 1621
dette vernet, har også private organisasjoner fått søksmålkompetanse i egen bestemmelse i paragrafens tredje ledd. Dette må tillegges den betydning at begrepet "rettslig interesse" i forurensningsloven §58 tredje ledd gir en videre søksmålkompetanse enn bestemmelsen i tvistemålsloven §54.

Men selv uten en slik videre søksmålsadgang ville vilkårene etter tvistemålsloven §54 for å reise sak i dette tilfellet være til stede.

De kjærende parter anfører at forliksklagene gjelder et rettsforhold og i tilstrekkelig grad konkretiserer søksmålsgjenstanden. Forliksrådene skulle ha henvist sakene til retten.

Begge organisasjonene har, ut fra sine formål og sitt praktiske arbeid, tilstrekkelig tilknytning til de krav som er fremmet.

Hva spesielt angår at Naturskyddsföreningen er svensk, vises det til at forurensningsloven §54 første ledd (b) sammenholdt med artikkel 3 annet ledd i Den nordiske miljøvernkonvensjon av 19 februar 1974, som ved lov av 9 april samme år er gitt direkte lovs kraft i Norge, klart likestiller foreningen med norsk naturvernforening av samme karakter.

Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad har ansett seg berettiget til å nedlegge en noe mer utførlig subsidiær påstand og har nedlagt slik endelig påstand:

"Prinsipalt

Eidsivating lagmannsretts kjennelse i sak nr. 91-02394K og 91-02395 K oppheves.

Forliksklage tatt ut av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Saugbrugsforeningen A/S hjemvises til fortsatt behandling for Halden forliksråd så langt den gjelder krav om erstatning for skade på friluftsområder.

Forliksklage tatt ut av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Borregaard Industries Ltd. hjemvises til fortsatt behandling for Sarpsborg forliksråd så langt

den gjelder krav om erstatning for skade på friluftsområder.

Subsidiært

Eidsivating lagmannsretts kjennelse i sak nr. 91-02394K og 91-02395 K oppheves.

Forliksklage tatt ut av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Saugbrugsforeningen A/S hjemvises til fortsatt behandling for Halden forliksråd med endret påstandsførelse sålydende

Saugbrugsforeningen A/S er ansvarlig for å betale erstatning til Statens forurensningstilsyn for utgifter til gjenoppretting av skade på friluftsimteresser i kyst- og sjøområder i Iddefjorden, Singlefjorden og øvrige kyst- og sjøområder, herunder øyområder, i Søndre Østfold og Norra Bohuslan som er forårsaket av ulovlige utslipp til vann fra selskapets industrivirksomhet i Halden.

Forliksklage tatt ut av Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Borregaard Industries Ltd. hjemvises til fortsatt behandling for Sarpsborg forliksråd med endret påstandsførelse sålydende:

Borregaard Industries Ltd. er ansvarlig for å betale erstatning til Statens forurensningstilsyn for utgifter til gjenoppretting av skade på friluftsimteresser i kyst- og sjøområder, herunder øyområder, i Søndre Østfold og Norra Bohuslan

Side 1622

som er forårsaket av ulovlige utslipp til vann fra selskapets industrivirksomhet i Sarpsborg.

I begge tilfelle

Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad tilkjennes sakens omkostninger for behandling i byrett, lagmannsrett, Høyesteretts kjæremålsutvalg og Høyesterett."

Saugbrugsforeningen A/S og Borregaard Industries Ltd hevder at det ikke hefter feil hverken ved lagmannsrettens bevisbedømmelse, lovtolkning eller saksbehandling. De har i hovedtrekk gjort gjeldende:

Forliksklagene må avvises idet de to organisasjoner ikke har den nødvendige rettslige interesse etter tvistemålsloven §54 i å få dom i saken. Det fremgår klart av lovforarbeidene at den nye regel i forurensningsloven §58 tredje ledd ikke utvider private organisasjoners søksmålsadgang utover det som følger av bestemmelsene i tvistemålsloven §53 og §54. Rettspraksis og juridisk teori om forståelsen av begrepet rettslig interesse i tvistemålsloven §54 blir således avgjørende. Det stilles her krav til søksmålgjenstandens innhold, til at saksøkeren har en aktuell interesse i søksmålet og til at det er en nær og reell tilknytning mellom saksøkeren og søksmålgjenstanden.

Av forliksklagene fremgikk ikke at søksmålene var grunnet på forurensningsloven §58, men dette ble avklart gjennom kjæremålene til byrettene, og det må godtas. Derimot hevder kjæremålsmotpartene at de nye, subsidiære påstander som ble nedlagt for Høyesterett på ankeforhandlingens siste dag, strider mot reglene i tvistemålsloven §366 og §367 og derfor må settes ut av betraktning. Subsidiært anføres det at de nye påstander ikke bidrar noe mer til å oppfylle kravet til konkretisering av søksmålgjenstandens innhold enn de opprinnelige forliksklager.

De påstander som ble nedlagt i forliksrådene, gir ikke uttrykk for et rettsforhold eller en rettighet, idet de overhodet ikke subsumerte noe faktum under en rettslig norm, eller omhandlet rettsfølgen av en slik subsumpsjon. Heller ikke det øvrige innhold av forliksklagene konkretiserte noe rettsforhold som det kreves dom for. Forliksklagene innebærer uvisshet på alle punkter. Omfanget av forurensningene er ikke angitt. Det er helt uklart om utslippstillatelsene er overskredet. Opplysninger om skadens art mangler totalt, og det samme gjelder langt på vei den geografiske utstrekning av det området som er forurenset. Endelig er intet pretendert med hensyn til hvilke forurensninger som skriver seg fra hvilken av de to bedrifter og heller ikke om det også er andre forurensningskilder.

De to foreningene mangler tilknytning til de krav som er fremmet. Bruk og utnyttelse av allemannsretter utenfor næring har ikke kommet til uttrykk hverken i de to organisasjoners vedtekter

eller skrifter eller i deres praktiske arbeid.

For FIVH's vedkommende anføres at bevegelsen mangler den tilknytning til miljøverninteresser som er vernet etter forurensningsloven §58. Subsidiært anføres at formålet er så generelt og altomfattende at det er utjenlig som grunnlag for rettslig interesse. Dessuten hevdes det at den skranke tvistemålsloven §54 representerer for foreninger i forhold

Side 1623

til søksmål etter forurensningsloven §58, vil bli illusorisk dersom FIVH anses å ha rettslig interesse i disse sakene.

For så vidt gjelder Naturskyddsforeningen i Strømstad erkjennes det at foreningen har til formål å arbeide for natur- og miljøverninteresser. Men vedtektene er rettet inn på at foreningens arbeid i første rekke skal skje ved opplysnings- og opinionsdannende arbeid, samt påvirkning av kommunale organer og politikere, herunder også samarbeid med andre natur- og miljøvernorganisasjoner. Selv om Naturskyddsforeningens formål er nærmere knyttet til søksmålene enn FIVH's, har lagmannsretten med rette funnet at søksmålene ikke knytter seg til foreningens formål i en slik grad at rettslig interesse foreligger. Den type foreninger som naturlig vil ha rettslig interesse av å reise søksmål etter forurensningsloven §58 tredje ledd, er slike som direkte representerer de allemannsretter som er vernet. I de kystfarvann sakene her gjelder, vil det eksempelvis være båtforeninger og sportsfiskeorganisasjoner.

Rettslig interesse stiller også krav til organisasjonenes representativitet. Saksøkeren må ha en slik tilknytning til det rettskrav saken gjelder, at nettopp denne organisasjon har naturlig foranledning til å reise saken. Det bestrides at noen av de to organisasjoner oppfyller dette krav.

Når det gjelder Naturskyddsforeningen, svekker det foreningens rettslige interesse ytterligere at den er utenlandsk. Forurensningsloven §54 regulerer loven stedlige virkeområde. Etter paragrafens første ledd (b) kan riktignok utlending som er forurensningsskadet, reise sak etter denne lovs regler. Det anføres imidlertid at denne bestemmelsen er utformet med henblikk på erstatning for økonomisk tap etter §57 og skal sikre at personlig skadelidte kan forfølge sine økonomiske interesser for norske domstoler. Reglene i loven kapittel 8 for øvrig, sammenholdt med oppbyggingen av §58, og sett på bakgrunn av lovforarbeidene, trekker i retning av at utenlandske organisasjoner ikke har vært tiltenkt søksmålsadgang etter §58 tredje ledd. Det anføres at dette heller ikke strider mot Den nordiske miljøvernkonvensjon.

Kjæremålsmotpartene gjør videre gjeldende at søksmålene her etter sin natur gjelder privatrettslige krav. Vilkårene for rettslig interesse for foreninger i slike saker er strengere enn ved offentligrettslige krav - typisk i saker vedrørende forvaltningsrettslige enkeltvedtaks gyldighet, jf Altakjennelsen i Rt-1980-569 . Der ble det lagt vekt på at "behovet for rettslig kontroll med den offentlige forvaltning kan her være avgjørende". Noe slikt behov foreligger ikke i nærværende saker.

I grensetilfeller må man falle tilbake på om det er rimelig og naturlig å godta en interesse som "rettslig". Ved denne vurdering er det berettiget å ta hensyn til hensiktsmessigheten av en domstolsbehandling av kravet. Det ville ikke være hensiktsmessig å la organisasjonene her få adgang til å reise søksmål på grunn av sakenes kompleksitet.

Saugbruksforeningen A/S har nedlagt slik påstand:

- "1. Eidsivating lagmannsretts kjennelse stadfestes forsåvidt gjelder avvísningen av forliksklagen mot Saugbruksforeningen AS.
2. Den subsidiære påstand fra de kjærende parter avvís
3. Saugbruksforeningen AS tilkjennes saksomkostninger for alle instanser."

Side 1624

Borregaard Industries Ltd har nedlagt slik påstand:

- "1. Eidsivating lagmannsretts kjennelse av 13. desember 1991 stadfestes.
2. Den subsidiære påstand fra de kjærende parter avvís.
3. Borregaard Industries Ltd. tilkjennes saksomkostninger for samtlige instanser."

Jeg er kommet til at kjæremålet må tas til følge. Innledningsvis skal jeg bemerke at Høyesteretts kjæremålsutvalg - og dermed Høyesterett - i medhold av tvistemålsloven §404 nr 1 har full kompetanse til å prøve lagmannsrettens kjennelse.

Forurensningsloven §58 første ledd lyder:

"Ikke-tillatt forurensning som hindrer, vanskeliggjør eller begrenser utbyttet av å utøve allemannsrett utenfor næring, kan kreves erstattet etter paragrafen her, så langt det gjelder rimelige utgifter til å gjenopprette miljøet slik at allemannsretten i størst mulig utstrekning skal kunne utøves som tidligere."

Etter bestemmelsen er altså allemannsretter utenfor næring gitt et erstatningsrettslig vern mot skade forårsaket av ikke-tillatt forurensning. Et slikt krav på erstatning kan etter bestemmelsens annet ledd fremmes av forurensningsmyndighetene. Etter tredje ledd er også organisasjoner gitt søksmålskompetanse. Bestemmelsen lyder:

"Krav om erstatning etter første ledd kan, uavhengig av om kravet fremmes av forurensningsmyndigheten, også gjøres gjeldende av en privat organisasjon eller sammenslutning med rettslig interesse i saken."

Uansett hvem som fremmer kravet, tilkommer erstatningen etter loven forurensningsmyndighetene, og de bestemmer hvordan beløpet skal anvendes.

Om organisasjoners søksmålskompetanse heter det i Ot.prp.nr.33 (1988-1989) på side 5 spalte 2 blant annet:

"Slik krav kan også gjøres gjeldende av privat organisasjon eller sammenslutning med rettslig interesse i saken. Dette er i samsvar med slike organisasjoners søksmålsrett etter gjeldende prosesslovgivning."

og videre på side 55 spalte 1:

"Dette er den sedvanlige søksmålsbetingelse etter gjeldende prosesslovgivning".

På side 10 spalte 1 i Innst.O.nr.85 (1988-1989) slutter Justiskomiteen seg til forslaget om private organisasjoners søksmålsrett under henvisning til at disse organisasjoner bare skal kunne reise sak til fordel for allmennheten og at erstatningsbeløpet skal tilfalle det offentlige og brukes til utbedring av de inntrufne skader, og konkluderer slik:

"Komiteen er enig i dette, idet en slik forutsetning ikke synes å gå lengre enn gjeldende rett, slik begrepet "rettslig interesse" i tvistemålsloven er blitt fortolket av Høyesterett".

Side 1625

Jeg antar på denne bakgrunn at de generelle vilkår i tvistemålsloven §54 for å reise fastsettelsessøksmål må være oppfylt. Ved den skjønsmessige helhetsvurdering som skal foretas etter denne bestemmelse, må det imidlertid tas hensyn til at forurensningsloven §58 tredje ledd skal nå sitt formål.

Tvistemålsloven §54 stiller først det krav til søksmålgjenstandens innhold at saksøkeren må ha en interesse av at det blir fastsatt ved dom "at et rettsforhold eller en rettighet er til eller ikke er til".

Kjæremålsmotpartene har gjort gjeldende at dette kravet ikke er oppfylt. Forliksklagen gjengir etter deres mening bare ordlyden i forurensningsloven §58. Det er ikke fremmet noe krav basert på en subsumering av et angitt faktum i forhold til lovregelen.

Jeg kan ikke følge kjæremålsmotpartene i dette. Det er i forliksklagene gjort rede for den forurensning de kjærende parter mener at Borregaard og Saugbrugsforeningen har påført kystfarvannet i Østfold og Bohuslan. Det er gjort gjeldende at deler av forurensningen kan tilbakeføres til ulovlige utslipp. Dels er det anført at det er foretatt utslipp utover de gitte tillatelser. Dels er det gjort gjeldende at virkningene av utslippene har vært slik at bedriftene pliktet å redusere disse til et nivå under utslippstillatelsene. Det er krevet dom som fastslår erstatningsplikt for skade på friluftsområder som følge av denne påståtte ulovlige forurensningen. Jeg kan ikke se annet enn at det er et rettskrav som her gjøres gjeldende. At det ved uttagning av stevning vil være nødvendig å

konkretisere søksmålet i større grad, er en annen sak. Som jeg kommer tilbake til, er dette en konsekvens av kravene i tvistemålsloven §300 nr 2, og ikke av de generelle regler om rettslig interesse i tvistemålsloven §54.

Når det gjelder kravet om at søksmålet må gjelde en rettighet eller et rettsforhold, kan jeg forøvrig gi min tilslutning til det som om dette uttales av Sarpsborg byrett. Byretten uttaler blant annet:

"Retten vil bemerke at dersom saken skulle tillates fremmet, vil utredningen av faktum antas å måtte bli særdeles omfattende og ressurskrevende. Dette henger sammen med at det dreier seg om en virksomhet som har vært drevet over lang tid og hvor man altså forutsetningsvis vil måtte skille mellom virkningene av tillatt og evt. ikke-tillatt forurensning, hvor det berørte område er meget stort, og hvor det også er konkurrerende forurensningskilder. Kravet om statuering av erstatningsansvar for den pretenderte ikke-tillatte forurensning er dog utvilsomt å betrakte som et rettsforhold. At bevisføringen må antas å bli komplisert og ressurskrevende, fratar ikke søksmålet denne karakteren."

Jeg er som nevnt enig med byretten her. Kravet som fremmes gjelder et rettsforhold etter tvistemålsloven §54. Det er forøvrig tilstrekkelig konkretisert til at forliksklagene fyller kravene i tvistemålsloven §277. Mer enn dette kan det etter min mening ikke kreves på dette stadium i saken.

Konkretiseringsspørsmålet vil stille seg anderledes når stevning i tilfelle skal uttas etter at forliksrådet har henvist saken til retten. Da kreves det etter tvistemålsloven §300 første ledd nr 2 "en bestemt angivelse av det krav, som saksøkeren gjør gjeldende, og de omstændigheter, han støtter det paa". Disse kravene går lenger enn det som følger av tvistemålsloven §277. Kravene etter tvistemålsloven §300 nr 2 til

Side 1626

stevningens innhold skal blant annet ivareta saksøktens behov for å få søksmålsgjenstanden tilstrekkelig konkretisert og spesifisert, slik at saksøkte kan forberede sitt forsvar mot kravet.

Det følger av det jeg her har sagt, at reglene i tvistemålsloven §366 og §367 om adgang til å endre påstanden under sakens gang, ikke kan få betydning for den subsidiære påstand de kjærende parter nedla for Høyesterett.

Når det gjelder kravet om at organisasjonene må ha den tilstrekkelige tilknytning til søksmålsgjenstanden, har Høyesterett uttalt i sin kjennelse om Norges Naturvernforbunds søksmålkompetanse i Alta-saken:

"Det er etter hvert blitt anerkjent at en saksøker kan ha rettslig interesse av å reise søksmål selv om utfallet av saken ikke har direkte betydning for hans egen rettsstilling. Også en interesseorganisasjon kan etter omstendighetene ha den nødvendige rettslige interesse selv om utfallet av saken ikke har direkte betydning for organisasjonens eller medlemmenes rettigheter. Behovet for rettslig kontroll med den offentlige forvaltning kan her være avgjørende. Men den som reiser sak om gyldigheten av et forvaltningsvedtak, må i tilfelle ha rimelig grunn til å kreve at dette spørsmål blir prøvet av domstolene. Det må være et rettskrav som gjøres gjeldende. Og saksøkeren må ha slik tilknytning til rettskravet at nettopp han har naturlig foranledning til å reise søksmål."

Her gjaldt riktignok det materielle spørsmål gyldigheten av et forvaltningsvedtak, men uttalelsen må etter min mening også tillegges betydning i vår sak.

Når det særlig gjelder vilkåret om rettslig interesse i forurensningsloven §58 tredje ledd, er det, som jeg tidligere har nevnt, viktig å ha for øye karakteren av det krav forurensningsloven §58 gir adgang til å gjøre gjeldende, og de interesser bestemmelsen tar sikte på å beskytte. Det må foretas en selvstendig vurdering for hver av de to organisasjonene, isolert sett, jf proposisjonen side 55 spalte 2, og det må kreves en "nær og reell tilknytning mellom parten og søksmålsgjenstanden", jf Innst.O.nr.85 (1988-1989) side 9 spalte 1. Et avgjørende synspunkt må da være i hvilken utstrekning den enkelte organisasjon har interesse i å få dom for erstatning som skal tilfalle den offentlige forurensningsmyndighet for utgifter for å gjenopprette det forurensede vannmiljø, slik at allemannsrettene i størst mulig utstrekning skal kunne utøves som tidligere.

I Ot.prp.nr.33 (1988-1989) side 52 gjengir Justisdepartementet forurensningslovsutvalgets syn slik:

"Utvalget har drøftet hvilke krav som bør stilles til slike private organisasjoner. Ut fra den forutsetning som Utvalget har lagt til grunn om at et eventuelt erstatningskrav skal fremmes på vegne av stat eller kommune, har man ikke funnet behov for særlig strenge regler for dette. Imidlertid har Utvalget ment at man ikke bør akseptere rene aksjonskomiteer som nedsettes utelukkende med sikte på å fremme erstatningskrav i en bestemt sak. Utvalget er blitt stående ved et krav om at vedkommende private sammenslutning eller organisasjon må ha rettslig interesse i saken. Utvalget har her lagt vekt på at nyere teori og praksis ikke synes å stille urimelig strenge krav m h t til sammenslutningers rettslige interesse..."

Side 1627

Departementet har, så vidt jeg kan se, på side 55 flg sluttet seg til dette syn etter først å ha bemerket: "Departementet er uten videre enig i at privat organisasjon m v skal ha søksmålsrett vedrørende den type krav det her er tale om."

Kravet om rettslig interesse forutsetter en helhetsvurdering av om saksøkeren har rimelig grunn til å kreve at spørsmålet blir prøvet av domstolene.

Det må for det første kreves at søksmålet faller inn under organisasjonens formål eller er en del av dens praktiske virkefelt.

Etter bevisførselen legger jeg til grunn at begge organisasjoner er anerkjent av det offentlige og at de er veletablerte. Dette er heller ikke omtvistet. Formål, aktivitet og representativitet vil jeg kommentere nærmere og likeledes det spesialspørsmål som reiser seg ved at den ene organisasjonen ikke er norsk.

Skaden er en typisk ødeleggelse av natur - forurensning av kystfarvann - som rammer ikke-næringsmessig utnyttelse av allemannsretter. Skadeårsaken er også av typisk naturødeleggende art, i form av skadelig utslipp av avfallstoffer fra industribedrifter til vann. Nettopp dette tillegges jeg vesentlig betydning for spørsmålet om hva slags private organisasjoner som her kan tillegges søksmålskompetanse. Da peker naturvernorganisasjoner seg ut. Foreninger som ivaretar spesielle allemannsretter, som for eksempel båtforeninger og sportsfiskeforeninger, som er nevnt av kjeremålsmotpartene, kan nok også naturlig tenkes å ha søksmålskompetanse. Men de typiske miljøvernforeninger dekker et bredere spekter av de interesser som utnyttelsen av allemannsrettene er knyttet til. Den bredere interesse disse organisasjoner representerer, kan gjøre at saksanlegget blir bedre underbygget. Derved oppfylles formålet ved den spesielle regel om søksmålsadgangen for private organisasjoner.

I vår sak er jeg i tvil om FIVH kan sies å ha et slikt formål og arbeidsfelt og å ha utvist en slik aktivitet at det er naturlig å betrakte bevegelsen som en naturvernorganisasjon som har søksmålskompetanse her. Etter vedtektene og den politiske plattform for FIVH, som er delvis inntatt i lagmannsrettens kjennelse, og den omfattende dokumentasjon av bevegelsens skrifter som er foretatt under forhandlingene i Høyesterett, fremtrer organisasjonen først og fremst som en holdningsskapende livsstilsbevegelse som tar sikte på "global rettferdighet og løsning av den fattige verdens problemer, slik at det blir mulig for alle mennesker å leve et menneskeverdig liv". Men en nødvendig konsekvens av dette formål er, som det også fremgår av de dokumenterte skrifter, å ta vare på naturen både nasjonalt og lokalt. Når formålet imidlertid går langt videre, blir spørsmålet om det da blir "så altomfattende, at det er for generelt til å kunne tjene som grunnlag for rettslig interesse", jf Ot.prp.nr. 33 side 56 spalte 1.

Jeg er kommet til at bevegelsens formål og arbeid står i så sentral sammenheng med vern av natur at den må anses å ha den tilstrekkelige rettslige interesse i å gå til søksmål.

I helhetsvurderingen har jeg også lagt vekt på den store medlemsmasse bevegelsen har her i landet - oppgitt til ca 22.000 medlemmer. Jeg påpeker videre at det dreier seg om betydelige kystfarvann utenfor Østfold og Bohuslan, med et stort antall øyer, som utgjør store og meget

Side 1628

populære rekreasjonsområder for befolkningen rundt Oslofjorden og den svenske vestkyst.

For Naturskyddsföreningen i Strømstad vil det fremgå av det jeg tidligere har sagt om miljøvernorganisasjoner, at formål, virkefelt og aktivitet tilfredstiller kravene til rettslig interesse.

Strømstads kystlinje grenser til Iddefjorden og Singlefjorden. Jeg legger til grunn at engasjementet for dette farvannsmiljø har vært et arbeidsfelt for foreningen.

Naturskyddsföreningen i Strømstad er en lokalforening av Sveriges største miljøvernorganisasjon, Svenska Naturskyddsföreningen. Jeg ser lokalforeningen, som er opplyst å ha ca 300 medlemmer, som en naturlig representant for de naturverns- og friluftsinnteresser som berøres av de påståtte forurensninger på svensk område.

Til kjæremålsmotpartenes argumentasjon om at utenlandske organisasjoner skulle stå svakere med hensyn til søksmålskompetanse her, finner jeg det tilstrekkelig å vise til at Naturskyddsföreningen klart må likestilles med tilsvarende norske organisasjoner etter forurensningsloven §54 første ledd (b) sammenholdt med ikke-diskrimineringsbestemmelsen i artikkel 3 annet ledd i Miljøvernkonvensjon av 19 februar 1970 mellom Danmark, Finland, Norge og Sverige, som ved lov av 9 april 1976 §1 er gitt lovs kraft i Norge. Jeg tilføyer at en eventuell erstatning etter min mening klart vil tilfalle Den norske stat i medhold av forurensningsloven §81 første ledd bokstav a, jf §58 fjerde ledd, til utbedring av skadene. Dette vil eventuelt kunne skje i samråd med svenske myndigheter. Jeg ser ikke noe problematisk i dette.

Etter dette er jeg kommet til at begge organisasjoner har den tilstrekkelige rettslige interesse i å få sine forliksklager behandlet i forliksrådet. Sakene må derfor hjemvises til ny behandling ved henholdsvis Halden og Sarpsborg forliksråd.

Kjæremålene har ført frem, og kjæremålsmotpartene har tapt saken fullstendig. Etter hovedregelen i tvistemålsloven §180 annet ledd og §172 første ledd finner jeg at de kjærende parter bør tilkjennes saksomkostninger for alle instanser. Omkostningsoppgave er innlevert på tilsammen kr 96.300 for begge saker, hvorav kr 9.300 er utgifter. Saksomkostningene fastsettes til kr 48.150 for hver av de to saker.

Jeg stemmer for denne kjennelse:

1. Forliksklage fra Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Saugbrugsforeningen A/S fremmes for forliksrådet så langt den gjelder krav om gjenopprettingserstatning til allmennheten ved skade som rammer utøvelse av allemannsretter utenfor næring. Saken hjemvises til fortsatt behandling ved Halden forliksråd.
2. I saksomkostninger for alle instanser betaler Saugbrugsforeningen A/S til Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad i fellesskap 48.150 - førtiåttetusenett hundreogfemti - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.
3. Forliksklage fra Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad mot Borregaard Industries Ltd fremmes for forliksrådet så langt den gjelder krav om gjenopprettingserstatning til allmennheten ved
Side 1629
skade som rammer utøvelse av allemannsretter utenfor næring. Saken hjemvises til fortsatt behandling ved Sarpsborg forliksråd.
4. I saksomkostninger for alle instanser betaler Borregaard Industries Ltd til Framtiden i våre hender og Naturskyddsföreningen i Strømstad i fellesskap 48.150,- - førtiåttetusenett hundreogfemti - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.

Sist oppdatert 20. oktober 2005